

БЪЛГАРСКИТЕ ДЕРМАТОЛОЗИ НА АНТАРКТИКА (БЯЛАТА ЛЮБОВНИЦА)

Иван А. Богданов

THE BULGARIAN DERMATOLOGISTS IN ANTARCTICA (THE WHITE LOVER)

Ivan A. Bogdanov

За първи път стъпих на Антарктика на 20-и декември 2019 г. Ден, който няма да забравя докато съм жив. Пътувахме дотам 10 дни, от които повече от седмица прекарахме в Пунта Арена, последното голямо чилийско пристанище преди Белия континент или чилийската врата към Антарктика. „Бялата любовница“ – така бях чувал няколко пъти да я наричат различни хора, с които бях имал възможността да се запозная в подготвителния период, преди заминаването. До този момент представата ми за това обръщение се изчерпваше с почти сексуалната конотация на думата „любовница“ и усещането за ревност и отнемане, което вероятно изпитват съпругите на антарктиците, които трябва да се примирят с липсата на любимите си хора за няколко месеца в годината. Пътят до този 20-и декември беше дълъг. Отне ни няколко години, няколко отхвърлени проекта, много разговори, стотици изписани страници, много надежди и много, много разкази, които поддържаха мотивацията, дори когато тези 16 000 км изглеждаха като разстоянието до луната. Но ето ме тук. Нямах търпение да изляза от търбуха на Херкулес и да стъпя на чакъла на летището. Няколко дни преди нашия полет, по същия маршрут се беше изгубил такъв самолет на Чилийските военновъздушни сили. Новината за това дойде 2 дни преди отпътуването ни от София. Отне ми доста усилия да убедя семейството си, че светкавицата не пада 2 пъти на едно и също място и сега ще следят за сигурността много по-стриктно. Опитвах се да убедя и себе си. Търсех уверение и от опитните членове на групата, но те само свиваха рамене: „Каквото е решила бялата любовница...“ Дали се перчеха пред новобранците или такива инциденти наистина „просто се случваха“. Бразилците вече 5-и ден отлагаха полета. Докараха нов самолет. Очевидно се отнасяха сериозно. Паднеш ли над Дрейк... ами падаш и край. Който го е страх от мечки и т.н. Малко след качването в самолета обаче възбудата и страха преминаха и постепенно се унесох в блажен сън, от който се събудих буквално миг преди самолетът да се стовари с трясък на макадана на летището. След малко пътническата врата се отвори и във вътрешността на Херкулеса нахлу ярка светлина и най-леденосвежият въздух, който дробовете ми бяха поемали. Миризмата на масло, хидравлична течност, керосин и гума от вътрешностите на самолета се смесваха с феромоните на пътниците и подсилваха еуфорията. Бяхме стигнали до място, което все още в много отношения беше граница за човешкото познание, възможности, сигурност и комфорт. Още една крачка и бях отвън на чакъла, на метри от морето, в което плуваха айсберги, на място, на което няма солидни сгради, паркове, болници, нощни заведения, супермаркети, банкомати, стадиони, ресторанти, магистрали, язовири, хотели с all-inclusive и room service. И все пак остров Кинг Джордж е може би последното място, на което човекът може да има измамното чувство за контрол. Най-близкото до цивилизацията късче земя, което запазва илюзията за връзка с нея – коли, пътища, училища, интернет, летище и няколко напълно начинаещи изследователи, току-що изплюти на твърда земя, които все още се щипят, за да проверят дали не сънуват.

Бях слушал много разкази от проф. Цанков за Антарктика. Няма да излъжа, ако кажа, че това беше основната причина толкова много да искам да отида там. Всички, които сме имали удоволствието да слушаме тези истории, бяхме безнадеждно заразени от любопитство. Онова детско любопитство от книгите за пирати, за космически пътешественици, за велики изследователи и за опасни приключения. Онова детско любопитство, което залинява, когато започнем да мислим за кариера, за целесъобразност, за сметки, кредити и данък общ доход. Беше интересно, беше романтично и всеки път завършваше с дежурното: „За да се разбере, трябва да се види.“ Аз вече бях там и виждах скапи, пикапи и бараки и все още нямах представа какво ми предстои. Бях

слушал толкова много истории от Професора. Малко са хората, които могат толкова увлекателно да разказват истории. Някои от тях съм чувал по няколко пъти, но винаги ги слушам докрай, за да не изпусна това, което ще е ново и различно. В историите от Антарктика обаче често нещо липсваше. Нещо накрая се губеше. Нещо, което въпреки впечатляващото дар-слово оставаше неизказано, спестено и запазено, само за тези, които ще имат щастието да го разберат, защото един ден, може би, ще го видят.

Пет дни преди да се качим на самолета бяхме в пълно бойно снаряжение на летището на Пунта Аренас, готови за отлитане, когато разбрахме, че полетът се отлага. Забавянето ми даде възможност да направя някои контролни изследвания по проекта. Безтегловността и липсата на възможността да контролираме и предвидим развоя на ситуацията се отрази доста негативно на настроението на групата. Тези от нас, на които им беше за пръв път, се притесняваха за графика на проучванията си. Знаехме, че най-важното и най-интересното предстои, но нямахме представа какво ще бъде то. За тези, които вече познаваха Антарктика, тези дни бяха изпълнени с нещо средно между напрегнато очакване и меланхолия. Тогава не ми беше ясно какво точно преживяват. Когато няколко часа след кацането вече бяхме на борда на чилийския кораб „Карпук“, а покрай нас бавно се редуваха един по един островите от Южния Шетлъндски архипелаг, видях на палубата водачът на нашата група да пуши загледан в пейзажа. Спомням си, че го питах, дали е щастлив, че отива отново в Антарктика, а той ми отговори, че просто се връща у дома. Чудно ми беше тогава как тази ледена пустиня може да бъде дом за нещо друго освен пингвини, тюлени и скуи, докато в далечината, на хоризонта, над който лятното антарктическо слънце се мъчеше да залезе не се появи тънка ивица земя. Оказа се, че това е Антарктическият полуостров, а гигантските зъбери, покрай които минавахме, редуващи се с огромни ледници, са само една нищожна част от периферията на тази *terra incognita gelida*. Последното, което видях преди да акостираме в залива Емона, в сумрака на кратката лятна антарктическа нощ, беше един приказен, огнен залез над съседния остров Дисепшън. Антарктика ме прие с чаровна усмивка, а аз бавно се влюбвах, като арабски поет, вдъхновен за романтична поема от случайно зърнат изящен глезен под плътната бяла роба на екзотична снежна принцеса.

Често съм чувал Професора да казва, че кожните болести в голямата си част са и системни. Няколко пъти обаче съм го чувал и да казва, че медицината се стреми към дерматологизация. Неговото обяснение е, че това е стремежът на лекарите да виждат болестите вътре в тялото, така както ние ги виждаме върху кожата. С физикални прегледи, с лабораторни и образни изследвания, с наблюдения и тестове. Фактът, че дерматолозите имат толкова пряк поглед върху обекта на тяхната наука, ги прави най-малкото умели наблюдатели. В изкуството да лекуваш кожните болести, разпознаването на детайла е най-силният инструмент, а способността да превърнеш този детайл в улика и да изградиш теория, на основата на аналогии от личния си опит и наученото от учебници и колеги, е майсторство, за което трябва и талант. Неусетно този талант се прехвърля върху всичко, с което сме в контакт – изкуство, човешки взаимоотношения, дори житейска философия. Няколко пъти съм чувал проф. Цанков да разказва за американски учен, почвولوج, който е провеждал част от своите проучвания на Българската антарктическа база. Те се заговарят за тънките пластове почва и за това колко те приличат на човешката кожа. Върнах се към този разказ, след като стъпихме най-после на брега на о. Ливингстън и колегите плъзнаха по острова, всеки от тях устремен да свърши своята работа – да издълбае дупка в земята, да отчупи парченце скала с геоложкото си чукче, да измери придвижването на ледниците, да хвърли мрежи в студените води на заливите. Тогава разбрах какво е имал предвид професорът. Не само медиците се стремят към дерматологизация – всички мои колеги изучаваха тънката антарктическа кожа. Съзерцаваха я, галеха я, драскаха я, измерваха – изучаваха я. Прозрачните, почти невидими почвени пластове, твърдите, зелени, богати на мед скали, инвентерираните ѝ лющещи се ледници и гъмжащите от живот води. И подобно на майстор дерматолог, всеки от тях искаше да изкове своята теория за това, което е вътре в нея чак до сърцето от лед, защото както е казал Пол Валери: „Ce qu’il y a de plus profond c’est la peau”.

Понякога съм бяла и добра.

Когато радостта се свързва с болката.

*Тогава искам сън да подаря
на всекиго. И своята обич цяла*

*да счуя на парченца от стъкло,
да пръсна и добри ръце да сгрея.
И дала сок на нечие стъбло,
да пазя своята тайна, че живея!*

Петя Дубарова

Антарктика си играе с умовете на хората с такава лекота. Понякога ги плаши и дори ужасява, но по-често ги прелъстява и пристрастява. Понякога, когато е „бяла и добра“ им подарява сънища. Сънища, които никой не може да обясни. Ярки, живи, цветни, пълни с послания, които единствен сънуващият може да разбере. Почти няма антарктически изследовател, който поне веднъж да не е говорил за нея като за живо същество. Сигурно, без да си го признават, много от тях ѝ говорят. Тя отговаря насън. Тези толкова лични и интимни разговори не всеки желае да сподели. Истината е, че може би много от нас се страхуват, че тя ни познава по-добре от нас самите, че ни дава възможност да стигнем до някакви по-дълбоки пластове на съзнанието ни и така ни помага по-добре да се опознаем. Може би фактът, че там сме далеч от цялата „непосилна лекота на битието“ има своето значение. Че сме голи и незащитни без своите цивилизационни придобивки и напреднали технологии, без силата на стадото, сами, смирени и с пренаситени от възприятия умове. Някои казват, че това е единственият начин за достъп до храма, но „никой не може да го разбере, преди да го е преживял“. Вероятно науката един ден ще успее да даде логично обяснение на мистериата с антарктическите сънища, но това може би ще развали магията. А може би, точно както казва Петя Дубарова, Антарктика ще успее да запази своята тайна, за която ние всички подозираме.

Когато човек си тръгва от Антарктика, когато вече се е прибрал, а други отиват, когато обстоятелствата се подредят така, че само една малка група колеги могат да заминат, човек не изпитва завист към тези, които са там. Или поне аз не го усетих така. Чувството е друго – повече прилича на ревност. Антарктиците са ревниви хора. Толкова са ревниви, че са го записали в специален договор. Никой не може да я притежава, никой не може да я използва, никой не може да я мърси и да я превърща в зрелище за недостойни. Пътят към нея трябва да е труден не само в географски и логистичен смисъл. Пътят към нея за много от тях е начин на живот. Този път е споделен и това се осъзнава и разбира, но трябва да се плати и цена. Цената е тази на несподелената любов. Въпреки че вероятно всеки осъзнава своето нищожно място на незначителна микрофлора върху скъпоценната ѝ кожа, той или тя са примирени с ролята си на анонимен обожател.

The literature of the emperor penguin is as forbidding, as inaccessible, as the frozen heart of Antarctica itself. Its beauties may be unearthly, but they are not for us.

Ursula Le Guin

Такава трябва да остане. Питайте всеки, който е бил там! Ние можем да оставяме стъпките си по снеговете ѝ, имената си по ледниците, заливите, върховете и островите ѝ, можем да сме нейните възторжени бардове, да изучаваме тайните ѝ, да се вдъхновяваме от нея, но не трябва да я променяме. Магията ѝ има, защото още не сме я отровили с недостойните си щения на несъвършени човешки същества.

If Antarctica were music it would be Mozart. Art, and it would be Michelangelo. Literature, and it would be Shakespeare. And yet it is something even greater; the only place on earth that is still as it should be.

Andrew Denton

Аз бих добавил, че ако Антарктика бе дерматология щеше да е проф. Николай Цанков. Няма да е само, защото първи пренесе дерматологията на този континент. Не и само защото заради

заслугите си към антарктическата наука, един остров от нейния шелф ще остане завинаги познат с неговото име. Дори не само за това, че вдъхнови толкова много хора да обичат и уважават това място, а защото според мен е от малкото хора, които наистина са го разбрали. Сигурен съм, че още много дерматолози, вероятно дълъг списък, ще потърсят отговорите на въпросите, които си задават за света, за Антарктика, за нейната и за човешката кожа, но този списък започва с него. За възможността да стъпя на тази отпъкана пътека, Професоре, ще бъда вечно благодарен.

20.04.2021

